

8. Εκπαίδευση μαθητών/τριών με κινητικές αναπηρίες

Ο πληθυσμός των μαθητών/τριών με κινητικές αναπηρίες παρουσιάζει μεγάλη ανομοιογένεια. Οι κινητικές αναπηρίες μπορεί να οφείλονται σε διαφορετικές αιτίες (γενετικοί παράγοντες, νευρομυϊκές εξελικτικές παθήσεις, ατυχήματα, κλπ) που επηρεάζουν τη δυνατότητα κίνησης σε διαφορετικό βαθμό. Τα διαφορετικά αίτια κινητικών αναπηριών δημιουργούν πολλές υποομάδες με διαφορετικά χαρακτηριστικά (Ντόνας, Πάλλας & Ταγκάλου, 2015· Πολυχρονοπούλου, 2017). Ένα παράδειγμα είναι η εγκεφαλική παράλυση²⁹ που παρουσιάζει μια μεγάλη ποικιλία συμπτωμάτων και ανομοιογένεια ανάλογα με τη διαταραχή του μυϊκού τόνου, τα άκρα και μέρη του σώματος που έχουν επηρεαστεί αλλά και νευροαναπτυξιακά προβλήματα και άλλες αναπηρίες που επίσης μπορεί να ποικίλουν (π.χ. διαταραχές λόγου και ομιλίας, νοητική αναπηρία, αισθητηριακές αναπηρίες, κλπ) (Ντόνας, Πάλλας & Ταγκάλου, 2015· Πολυχρονοπούλου, 2017)³⁰.

Η αιτία, ο βαθμός και η σοβαρότητα της κινητικής αναπηρίας, η νοητική ανάπτυξη, ο βαθμός αυτονομίας, η ανάγκη σε υποστήριξη, η ταυτόχρονη συνύπαρξη και ο συνδυασμός διαφορετικών αναπηριών, οι κοινωνικές δεξιότητες, άλλα προβλήματα

²⁹ Όπως και σε προηγούμενες ενότητες του παρόντος υλικού η εκτενής και αναλυτική παρουσίαση των χαρακτηριστικών και των διαφορετικών περιπτώσεων των κινητικών αναπηριών δεν είναι στους στόχους του παρόντος υλικού. Ο/η ενδιαφερόμενος/η εκπαιδευτικός μπορεί να ανατρέξει στη σχετική βιβλιογραφία που έχει κατατεθεί για περισσότερες, αναλυτικές και ερευνητικά τεκμηριωμένες μελέτες για θέματα κινητικών αναπηριών και περιπτώσεων όπως η εγκεφαλική παράλυση, η δισχιδής ράχη, μυοπάθειες, άλλες περιπτώσεις και δυσκολίες (βλ. ενδεικτικά Νεστορίδης, 2004· Ντόνας, Πάλλας & Ταγκάλου, 2015· Πολυχρονοπούλου, 2017).

³⁰ Όπως έχει αναφερθεί στον πρόλογο το παρόν υλικό δεν επεκτάθηκε σε ζητήματα εκπαίδευσης μαθητών/τριών με πολλαπλές αναπηρίες. Ας σημειωθεί ότι ο όρος πολλαπλές αναπηρίες αναφέρεται στην ταυτόχρονη συνύπαρξη διαφορετικών αναπηριών ο συνδυασμός και η αλληλεπιδραστική φύση των οποίων υπερβαίνουν την κάθε αναπηρία χωριστά (βλ. και Γεωργούλα, Ζέζα & Κατσούλης, 2015).

υγείας, κλπ., δημιουργούν μια ιδιαίτερα σύνθετη και ανομοιογενή ομάδα πληθυσμού (Μπουσδούνης, 2017· Νεστορίδης, 2004· Πολυχρονοπούλου, 2017).

Ωστόσο είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η κινητική αναπηρία δεν συνοδεύεται πάντα με νοητική αναπηρία ή άλλα προβλήματα και δυσκολίες. Έτσι υπάρχουν μαθητές/τριες με κινητικές δυσκολίες χωρίς άλλες μαθησιακού τύπου δυσκολίες και μαθητές/τριες με κινητικές αναπηρίες και συνδυασμό με άλλες αναπηρίες, μαθησιακές δυσκολίες, προβλήματα υγείας, κλπ. Ανάλογα, προσδιορίζονται και ζητήματα εκπαίδευσης όπως οι προσαρμογές που πρέπει να γίνουν, η εκπαίδευση σε συγκεκριμένους τομείς (π.χ. επικοινωνία, δεξιότητες αυτόνομης διαβίωσης), το εξατομικευμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, άλλα θεραπευτικά προγράμματα, κλπ (Ντόνας, Πάλλας & Ταγκάλου, 2015· Πολυχρονοπούλου, 2017).

Λαμβάνοντας υπόψη την ανομοιογένεια του πληθυσμού των μαθητών/τριών με κινητικές αναπηρίες και δυσκολίες, τα χαρακτηριστικά και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν ποικίλουν. Εκτός από περιορισμούς κινητικότητας (λεπτής και αδρής κινητικότητας), άλλα χαρακτηριστικά μπορεί να είναι οι περιορισμοί στην επικοινωνία, οι περιορισμένες εμπειρίες, οι δυσκολίες μνήμης, η κόπωση, άλλα κοινωνικοσυναισθηματικά ζητήματα (π.χ. χαμηλή αυτοεικόνα, έλλειψη κινήτρων, αισθήματα ματαίωσης, κλπ), ζητήματα νοητικής αναπηρίας ή μαθησιακών δυσκολιών, προβλήματα υγείας που μπορεί να απαιτούν θεραπείες ή επεμβάσεις, δυσκολίες που οφείλονται στην αλληλεπιδραστική φύση της ταυτόχρονης συνύπαρξης διαφορετικών αναπηριών, κλπ. (Ντόνας, Πάλλας & Ταγκάλου, 2015· Πολυχρονοπούλου, 2017).

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά **διαφέρουν από παιδί σε παιδί** και είναι ιδιαίτερα σημαντικό να τα γνωρίζουν και να τα λαμβάνουν υπόψη τους οι εκπαιδευτικοί είτε εργάζονται σε ειδικά πλαίσια είτε σε γενικά πλαίσια εκπαίδευσης στα οποία φοιτούν πολλά παιδιά με κινητικές αναπηρίες (Γεωργούλα, Ζέζα & Κατσούλης, 2015·

Μπουσδούνης, 2017·Νεστορίδης, 2004·Ντόνας, Πάλλας & Ταγκάλου, 2015· Πολυχρονοπούλου, 2017).

Ένα σημαντικό στοιχείο είναι ο ρόλος του περιβάλλοντος και των φραγμών που μπορεί να θέτει στα παιδιά και στους ενήλικες με κινητικές αναπηρίες. Στις ενότητες που ακολουθούν παράλληλα με θέματα διδασκαλίας τονίζονται ζητήματα **πρόσβασης** όπως και ο ρόλος της **Υποστηρικτικής Τεχνολογίας** που παρέχει πολλές δυνατότητες στην εκπαίδευση, στην εργασία και γενικότερα στην καθημερινή ζωή των ατόμων με κινητικές αναπηρίες (Kouroupetroglou, 2014).

8.1. Σχεδιάζοντας το μαθησιακό περιβάλλον για μαθητές/τριες με κινητικές αναπηρίες

Η οργάνωση του μαθησιακού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο φοιτούν μαθητές/τριες με κινητικές αναπηρίες και δυσκολίες πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και τα χαρακτηριστικά του/της μαθήτριας με έμφαση τόσο το **φυσικό χώρο** και σε χωροταξικού τύπου διευθετήσεις όσο και στο **παιδαγωγικό κλίμα**, την ενίσχυση της συμμετοχής και της αλληλεπίδρασης με τον/την εκπαιδευτικό και τα άλλα παιδιά. Το σχολείο έχει σημαντικό ρόλο όχι μόνο σε θέματα μάθησης αλλά και γενικότερα στην κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη και στον τρόπο που οι μαθητές/τριες διαμορφώνουν μια εικόνα για τον εαυτό τους ανάλογα με τις δυνατότητες συμμετοχής και την αντιμετώπιση των άλλων (Ντόνας, Πάλλας & Ταγκάλου, 2015).

Τι πρέπει να αποφεύγουμε:

- ✓ Έλλειψη υποδομών φυσικής πρόσβασης γενικότερα στους χώρους του σχολείου (π.χ. στην αίθουσα εκδηλώσεων, σε αίθουσες που πραγματοποιούνται διάφορα μαθήματα, στους χώρους υγιεινής, κλπ). Μη κατάλληλη διαμόρφωση της αυλής (π.χ. μη ομαλό έδαφος).

- ✓ Μικρές αίθουσες που δεν επιτρέπουν την άνετη κίνηση (π.χ. μαθητές/τριες που χρησιμοποιούν αναπηρικό αμαξίδιο), την εκτέλεση δραστηριοτήτων και τη συνεργασία μεταξύ των μαθητών/τριών.
- ✓ Διάταξη θρανίων που δυσκολεύουν την κίνηση, την παρακολούθηση του μαθήματος, την εκτέλεση εργασιών και την αλληλεπίδραση με τον/την εκπαιδευτικό και μεταξύ των μαθητών/τριών.
- ✓ Θέση του/της μαθητή/τριας που δυσκολεύει την παρακολούθηση του μαθήματος, την επικοινωνία, την αλληλεπίδραση και τη συνεργασία με τον/την εκπαιδευτικό και τους/τις συμμαθητές/τριες ή θέση που μπορεί να απομονώνει τον/τη μαθητή/τρια.
- ✓ Έλλειψη χώρου για την τοποθέτηση ειδικών βοηθημάτων δίπλα τους (π.χ. βακτηρίες).
- ✓ Μη εργονομικά έπιπλα, θρανία.
- ✓ Απουσία εργονομικών εργαλείων για διάφορες δραστηριότητες (π.χ. εργονομικά ψαλίδια, κλπ).
- ✓ Απουσία υποστηρικτικής τεχνολογίας, προσβάσιμου υλικού, εποπτικών μέσων, συστημάτων εναλλακτικής, επαυξητικής επικοινωνίας.
- ✓ Εμπόδια πρόσβασης σε υλικό ή στον εξοπλισμό της τάξης στο πλαίσιο είτε ατομικών είτε ομαδικών δραστηριοτήτων.
- ✓ Ακαταστασία.
- ✓ Φτωχό σε ερεθίσματα μαθησιακό περιβάλλον.

Τι πρέπει και μπορούμε να κάνουμε:

- ✓ Διασφάλιση της φυσικής πρόσβασης στους χώρους του σχολείου (ράμπες, αναβατόρια, ανελκυστήρας, αντιολισθητική ταινία σε σκαλοπάτια για μαθητές/τριες που έχουν βάδιση, χειρολαβές σε διαδρόμους, κλπ).

Κατάλληλη διαμόρφωση της σχολικής αυλής. Πρόβλεψη για το ύψος βασικών στοιχείων του χώρου.

- ✓ Επιλογή άνετης και προσβάσιμης αίθουσας που διευκολύνει την κίνηση, την εκτέλεση διαφορετικών δραστηριοτήτων σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο και την κατάλληλη τοποθέτηση σχετικού εξοπλισμού. Αντιολισθητικά δάπεδα, πρόβλεψη για το κατάλληλο ύψος στοιχείων του χώρου για μαθητές/τριες που χρησιμοποιούν αναπηρικό αμαξίδιο, κλπ.
- ✓ Κατάλληλη διάταξη των θρανίων ώστε να διευκολύνεται η παρακολούθηση του μαθήματος, η συνεργασία με τον/την εκπαιδευτικό, η εργασία σε ομάδες, κλπ.
- ✓ Κατάλληλη θέση του/της μαθήτριας με κινητική αναπηρία ώστε να διευκολύνεται η συμμετοχή στη μαθησιακή διαδικασία (π.χ. παράλληλα με τον πίνακα ώστε να μη δυσκολεύεται γυρνώντας το κεφάλι). Η θέση του/της μαθητή/τριας στην τάξη πρέπει να διευκολύνει τη συνεργασία με τον/την εκπαιδευτικό, τη χρήση υποστηρικτικής τεχνολογίας και παράλληλα να υπάρχει άνεση χώρου για την τοποθέτηση ειδικών βοηθημάτων που μπορεί να χρησιμοποιούν.
- ✓ Εργονομικά έπιπλα ώστε να διευκολύνεται η στάση του σώματος, η πραγματοποίηση κινήσεων και η εκτέλεση διαφορετικών δραστηριοτήτων (π.χ. ορθοστάτες, θρανία με κεκλιμένο επίπεδο ή κενό από κάτω, κλπ).
- ✓ Κατάλληλη οργάνωση των υλικών στο θρανίο ή στο χώρο εργασίας ώστε να διευκολύνεται ο/η μαθητής/τρια ή σταθεροποίηση των υλικών πάνω στο θρανίο (π.χ. τετράδια, κλπ).
- ✓ Παροχή επιλογών σε υλικό, εποπτικά μέσα και κατάλληλα εργονομικά εργαλεία.
- ✓ Διασφάλιση της πρόσβασης στο υλικό και στον εξοπλισμό της τάξης και στους χώρους που αυτό τακτοποιείται.
- ✓ Συστήματα εναλλακτικής, επαυξητικής επικοινωνίας αν αυτό απαιτείται.

- ✓ Απλή και κατανοητή οργάνωση της τάξης. Οπτικό υλικό και καρτέλες (π.χ. με τα ονόματα των συμμαθητών/τριών, χρήση διαφορετικών χρωμάτων, καρτέλες για έπιπλα και εξοπλισμό της τάξης, κλπ)
- ✓ Οργάνωση χώρων στην τάξη για διαφορετικές δραστηριότητες (γωνιές της τάξης, βιβλιοθήκη της τάξης, κλπ).
- ✓ Κανόνες στην τάξη για την οργάνωση, τις ενέργειες και τη γενικότερη συμπεριφορά απέναντι στον/στην μαθητή/τρια με κινητική αναπηρία. Για παράδειγμα τήρηση της τάξης και της οργάνωσης, (π.χ. όχι αφημένες τσάντες στο δάπεδο, ακαταστασία), κανόνων συμπεριφοράς (π.χ δεν σπρώχνουμε το αναπηρικό αμαξίδιο αν δεν ζητηθεί, δεν παίζουμε με τα υποστηρικτικά βοηθήματα μετακίνησης, παραχώρηση προτεραιότητας, όχι μειωτικά σχόλια, κλπ.) Η τήρηση κανόνων είναι σημαντική και για θέματα ασφάλειας.

(Γεωργούλα, Ζέζα & Κατσούλης, 2015· Education Department Briar Cliff University 2008·Μούκα, 2004· Μπουσδούνης, 2017·Ντόνας, Πάλλας & Ταγκάλου, 2015·ΥΠΕΠΘ/ΠΙ, 2004στ)

8.2. Επιλέγοντας εκπαιδευτικό υλικό και εργαλεία για μαθητές/τριες με κινητικές αναπηρίες

Το εκπαιδευτικό υλικό, τα εκπαιδευτικά εργαλεία καθώς και εργαλεία που βοηθούν στην εκτέλεση κινήσεων που μπορούν να αξιοποιηθούν στην εκπαίδευση των μαθητών/τριών με κινητικές αναπηρίες είναι ποικίλο ανάλογα με τις ανάγκες και τις δυνατότητες των μαθητών/τριών με κινητικές αναπηρίες.

Η **Υποστηρικτική Τεχνολογία** αποτελεί ένα ταχύτατα εξελισσόμενο πεδίο που μπορεί να ενισχύσει σημαντικά την πρόσβαση και τη συμμετοχή των μαθητών/τριών με

κινητικές αναπηρίες στην εκπαίδευση, στην επικοινωνία αλλά και γενικότερα στη ζωή τους. Εργονομικές συσκευές εισόδου για τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές (π.χ. ειδικά πληκτρολόγια, trackballs, κλπ), εφαρμογές ανάγνωσης οθόνης, αναγνώρισης ομιλίας, συσκευές επικοινωνίας, είναι ιδιαίτερα σημαντικές (Αρσενοπούλου & Μεράβογλου, 2004·Γεροδιάκομος, 2004·Kouroupetroglou, 2014), (Βλ. εικ. 16).

Εικόνα 15: Ειδικό πληκτρολόγιο (one handed keyboard) (Πηγή: <https://dequeuniversity.com/class/archive/basic-concepts1/types-of-disabilities/motor-disabilities>, Τελευταία επίσκεψη 21 Μαρτίου 2020).

Ο/η ενδιαφερόμενος/η εκπαιδευτικός μπορεί να βρει περισσότερες πληροφορίες και σχετικές εφαρμογές στη Συλλογή ΑΘΗΝΑ (Συλλογή Δωρεάν Λογισμικού Υποστηρικτικών Τεχνολογιών για ΑμεΑ) του Εργαστηρίου Φωνής και Προσβασιμότητας του Τμήματος Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών του Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (<https://access.uoa.gr/ATHENA/>).

Γενικότερα οι **νέες τεχνολογίες**, το **ψηφιακό υλικό**, η χρήση **βίντεο** και τα **εκπαιδευτικά λογισμικά** μπορεί να συμβάλλουν σημαντικά στην εκπαίδευση των μαθητών/τριών με κινητικές αναπηρίες. Στην ιστοσελίδα του ΙΕΠ είναι διαθέσιμο ψηφιακό υλικό για παιδιά με κινητικά προβλήματα για διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα διαφορετικών βαθμίδων (Γλώσσα Δημοτικού, Αρχαία Α΄ - Γ΄ Γυμνασίου, Γεωγραφία) αλλά και εκπαιδευτικά λογισμικά για διάφορα θέματα (π.χ. «Εξερευνώ

το περιβάλλον μου», «Φροντίζω τον εαυτό μου», κ.ά.)
<http://prosvasimo.iep.edu.gr/el/ekpaideutiko-uliko>

Ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών/τριών, τους επιδιωκόμενους στόχους, το πλαίσιο και τη βαθμίδα εκπαίδευσης ή τη διευκόλυνση των μαθητών/τριών γενικότερα, ενδεικτικά παραδείγματα άλλων υλικών είναι:

- ✓ **Οπτικό υλικό.**
- ✓ **Ακουστικό, μαγνητοφωνημένο υλικό.**
- ✓ **Κατάλληλα προσαρμοσμένο έντυπο υλικό** (π.χ. φύλλα δραστηριοτήτων, προσαρμοσμένα τετράδια, κλπ).
- ✓ **Εποπτικό υλικό** για διάφορα γνωστικά αντικείμενα (π.χ. μαθηματικά, φυσικές επιστήμες, κλπ).
- ✓ **Συστήματα εναλλακτικής, επαυξητικής επικοινωνίας** αν αυτό απαιτείται.
- ✓ **Ποικιλία έντυπου υλικού** ανάλογα με τη βαθμίδα εκπαίδευσης (π.χ. παραμύθια, βιβλία, εικονογραφημένα λεξικά, άλλο υλικό όπως προσκλήσεις, περιοδικά, κλπ).
- ✓ **Ψηφιακό υλικό.**
- ✓ **Διάφορα παιχνίδια** (επιτραπέζια παιχνίδια, κατασκευές, ενσφηνώματα, κλπ) για την καλλιέργεια και εξάσκηση δεξιοτήτων λεπτής κινητικότητας.
- ✓ **Άλλα παιχνίδια** που ενισχύουν την αλληλεπίδραση και τη συνεργασία μεταξύ των μαθητών/τριών με και χωρίς κινητικές αναπηρίες και ιδιαίτερα στις μικρές ηλικίες όπως στο νηπιαγωγείο.
- ✓ **Άλλα πρακτικά υλικά** που βοηθούν για παράδειγμα στη στήριξη χαρτιών στο θρανίο, τον διαχωρισμό σελίδων, κλπ (π.χ. βέλκρο, ταινίες, κλπ).
- ✓ **Υλικά** που βοηθούν στη γραφή και γενικότερα κατάλληλη επιλογή υλικών ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών/τριών και το είδος της δραστηριότητας (π.χ. λαβές σύλληψης, αφρώδες υλικό για τη γραφή, πινέλα ζωγραφικής

διαφορετικών μεγεθών, stencil, εργονομικά ψαλίδια για εικαστικές δραστηριότητες, διαφορετικά υλικά με τα οποία οι μαθητές/τριες μπορούν να πειραματιστούν, να δημιουργήσουν, κλπ).

(Αρσενοπούλου & Μεράβογλου, 2004·Γεροδιάκομος, 2004·Μούκα, 2004·Μπουσδούνης, 2017· Ντόνας, Πάλλας & Ταγκάλου, 2015·ΥΠΕΠΘ/ΠΙ, 2004στ)

8.3. Σχεδιάζοντας τη διδασκαλία για μαθητές/τριες με κινητικές αναπηρίες

Όπως σε όλες τις περιπτώσεις μαθητών/τριών με και χωρίς αναπηρίες κάθε παιδί είναι ξεχωριστό. Λαμβάνοντας υπόψη την ανομοιογένεια του πληθυσμού με κινητικές αναπηρίες αλλά και ότι κάθε παιδί είναι μοναδικό και διαφορετικό από τα άλλα, η εκπαίδευση των μαθητών/τριών με κινητικές αναπηρίες απαιτεί προσεγγίσεις, μεθόδους και πρακτικές σε πολλαπλά επίπεδα ανάλογα με τα χαρακτηριστικά κάθε μαθητή/τριας και τη βαθμίδα εκπαίδευσης (Ντόνας, Πάλλας & Ταγκάλου, 2015·Πολυχρονοπούλου, 2017).

Ορισμένες βασικές αρχές στην εκπαίδευση των μαθητών/τριών με κινητικές αναπηρίες είναι:

- ✓ Η **αξιολόγηση** και η προσεκτική εκτίμηση των αναγκών του/της μαθητή/τριας και των δυνατοτήτων του (π.χ. μαθησιακό επίπεδο, δυσκολίες και δυνατότητες λεπτής και αδρής κινητικότητας, επικοινωνίας, άλλες ανάγκες, ενδιαφέροντα, κλπ).
- ✓ Ο **σχεδιασμός της διδασκαλίας, της εξειδικευμένης υποστήριξης** και των παρεμβάσεων με **κατάλληλες μεθόδους** και **προσαρμογές** με βάση την αξιολόγηση, η παρακολούθηση και αναπροσαρμογή της διδασκαλίας.

- ✓ Η αξιοποίηση **υποστηρικτικής τεχνολογίας** ανάλογα με τις ανάγκες του/της μαθητή/τριας.
- ✓ Η **αξιοποίηση πολλαπλών τρόπων πρόσβασης και συμμετοχής** στο περιεχόμενο και τη διαδικασία της διδασκαλίας με τη χρήση κατάλληλων υλικών και βοηθημάτων αλλά και **εναλλακτικών τρόπων** να δείξουν αυτό που έχουν μάθει και κατακτήσει και γενικότερα διαφορετικών τρόπων **αξιολόγησης** (π.χ. προφορικά αντί για γραπτά).
- ✓ Η χρήση **συστημάτων εναλλακτικής, επαυξητικής επικοινωνίας** ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών/τριών.
- ✓ Η καλή και ολοκληρωμένη **ενημέρωση των εκπαιδευτικών** για θέματα σχετικά με την εκπαίδευση του/της μαθητή/τριας (π.χ. θεραπευτικά προγράμματα που μπορεί να παρακολουθεί), θέματα υγείας, κλπ.
- ✓ Η **διεπιστημονική συνεργασία με άλλους ειδικούς** που εμπλέκονται στην εκπαίδευση του/της μαθητή/τριας με κινητική αναπηρία (π.χ. εργοθεραπευτές, κλπ).
- ✓ Η συστηματική **συνεργασία** και η **καλή επικοινωνία με τους γονείς**.
- ✓ Η δημιουργία ενός **θετικού παιδαγωγικού κλίματος**
- ✓ Η προσεκτική και **κατάλληλη ενημέρωση των μαθητών/τριών του σχολείου** για τις ανάγκες και τις δυνατότητες των μαθητών/τριών με κινητικές αναπηρίες, για θέματα συμπεριφοράς, κλπ.
- ✓ Η παροχή **ευκαιριών συνεργασίας και αλληλεπίδρασης με τα άλλα παιδιά**.
- ✓ Δραστηριότητες που προωθούν την **αυτονομία**.
- ✓ Ευκαιρίες **συμμετοχής σε σχολικές δράσεις εντός και εκτός σχολείου** λαμβάνοντας υπόψη ζητήματα προσβασιμότητας και ανάλογων προσαρμογών.
- ✓ Προσδοκίες για ανάπτυξη και μεγαλύτερη δυνατή αυτονομία.

(Αρσενοπούλου & Μεράβογλου, 2004·Γεωργούλα, Ζέζα & Κατσούλης, 2015·
Education Department Briar Cliff University 2008·Ντόνας, Πάλλας & Ταγκάλου,
2015·Πολυχρονοπούλου, 2017)

Επίσης, σε ό,τι αφορά το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, το Υπουργείο Παιδείας έχει προχωρήσει στη δημιουργία **Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών για μαθητές με κινητικές αναπηρίες όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης** (ΥΠΕΠΘ/ΠΙ, 2004στ)³¹.

Στη βιβλιογραφία επισημαίνονται ζητήματα σχετικά με μεθόδους και πρακτικές στην εκπαίδευση των μαθητών/τριών με κινητικές αναπηρίες ανάλογα με τα χαρακτηριστικά, τις ανάγκες και τις δυνατότητές τους και τη βαθμίδα εκπαίδευσης. Ορισμένες από αυτές είναι οι εξής:

- ✓ Η **συστηματική διδασκαλία στρατηγικών**
- ✓ Η **ανάλυση έργου.**
- ✓ Η **παροχή χρόνου.** Οι μαθητές/τριες με κινητικές αναπηρίες χρειάζονται περισσότερο χρόνο ανάλογα με τις ανάγκες τους και το είδος της δραστηριότητας (π.χ. για να γράψουν, να μιλήσουν, να μετακινηθούν μέσα στην τάξη, να μεταβούν από τη μία αίθουσα στην άλλη, στη μετακίνηση σε σχολικές δράσεις που πραγματοποιούνται εκτός σχολείου όπως στις εκπαιδευτικές επισκέψεις, κλπ).
- ✓ Η οργάνωση μιας δραστηριότητας σε **μικρότερα τμήματα.** Το στοιχείο αυτό είναι σημαντικό για τη μείωση και την αποφυγή της κόπωσης αλλά και για την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης μέσα από την ολοκλήρωση εργασιών και δραστηριοτήτων.

³¹ Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για μαθητές με κινητικές αναπηρίες είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα του ΙΕΠ (<http://prosvasimo.iep.edu.gr/docs/pdf/Analytika-Programmata-Eidikhs-Agwghs-kai-Ekpaideushs/A.P.S.-gia-mathhtes-me-Kinhhtikes-Anaphries.pdf>, Τελευταία επίσκεψη 19 Μαρτίου 2020.

- ✓ Η **διαβάθμιση δραστηριοτήτων** ανάλογα με το επίπεδο, τις δυσκολίες και τις δυνατότητες με τις αντίστοιχες προσαρμογές και το κατάλληλο υλικό.
- ✓ **Απλές, σαφείς οδηγίες** σε προσβάσιμες μορφές.
- ✓ **Κατάλληλα προσαρμοσμένο έντυπο υλικό** (π.χ. δομημένα φύλλα εργασίας, παραστατικότητα, σαφήνεια, ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, κλπ).
- ✓ Η **καθοδήγηση, υπενθύμιση** του χρόνου για την έναρξη και ολοκλήρωση ή λήξη μιας δραστηριότητας.
- ✓ Τα **συχνά διαλείμματα** ή η μείωση του χρόνου μιας δραστηριότητας ανάλογα με την περίπτωση για την αποφυγή της κόπωσης (σωματικής και διανοητικής).
- ✓ Η **ανατροφοδότηση** από τον/την εκπαιδευτικό είναι σημαντική για την ενίσχυση των κινήτρων.
- ✓ Η **εργασία σε ομάδες** με κατάλληλο προγραμματισμό και οργάνωση ώστε οι μαθητές/τριες με κινητικές αναπηρίες να συμμετέχουν ενεργά.
- ✓ Η **ατομική και ανεξάρτητη εργασία** με την κατάλληλη υποστήριξη ανάλογα με τις ανάγκες του κάθε παιδιού.
- ✓ Η ενθάρρυνση δραστηριοτήτων για την **ενίσχυση δεξιοτήτων λεπτής και αδρής κινητικότητας** ανάλογα με τις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά κάθε παιδιού.
- ✓ Η κατάλληλη **επικοινωνία** και η διατήρηση της **βλεμματικής επαφής** (π.χ. στις περιπτώσεις μαθητών/τριών με αναπηρικό αμαξίδιο είναι σημαντικό να λαμβάνουμε υπόψη το ύψος των ματιών).

(Γεωργούλα, Ζέζα & Κατσούλης, 2015· Μπουσδούνης, 2017·Ντόνας, Πάλλας & Ταγκάλου, 2015· ΥΠΕΠΘ/ΠΙ, 2004στ).

Θυμόμαστε:

Ορισμένοι/ες μαθητές/τριες με κινητικές αναπηρίες μπορεί να μην έχουν τη δυνατότητα να σηκώσουν το χέρι τους για πάρουν το λόγο ή να ζητήσουν κάτι.

Διατηρούμε συνεχώς οπτική επαφή με τους/τις μαθητές/τριες.

(Ντόνας, Πάλλας & Ταγκάλου, 2015)

Άλλες μέθοδοι και πρακτικές που αναφέρονται στη βιβλιογραφία είναι:

- ✓ Η βιωματική μάθηση.
- ✓ Η παροχή αυθεντικών εμπειριών μάθησης εντός και εκτός σχολείου.
- ✓ Η σύνδεση με την κοινότητα μέσα από οργανωμένες δράσεις
- ✓ Η σύνδεση με τις εμπειρίες των μαθητών/τριών.
- ✓ Η αξιοποίηση των δημιουργικών τεχνών και δραστηριότητες σχετικές με τη μουσική, το θεατρικό παιχνίδι, τα εικαστικά, κλπ.
- ✓ Το ελεύθερο παιχνίδι (π.χ. στο νηπιαγωγείο)
- ✓ Δραστηριότητες που προάγουν την ανακάλυψη, τη χρήση διαφορετικών υλικών για την κατανόηση εννοιών (π.χ. μαθηματικά)

(Μαυρίδου & Γεροφώτη 2016· Μπουσδούνης, 2017· Ντόνας, Πάλλας & Ταγκάλου, 2015· ΥΠΕΠΘ/ΠΙ, 2004στ)

